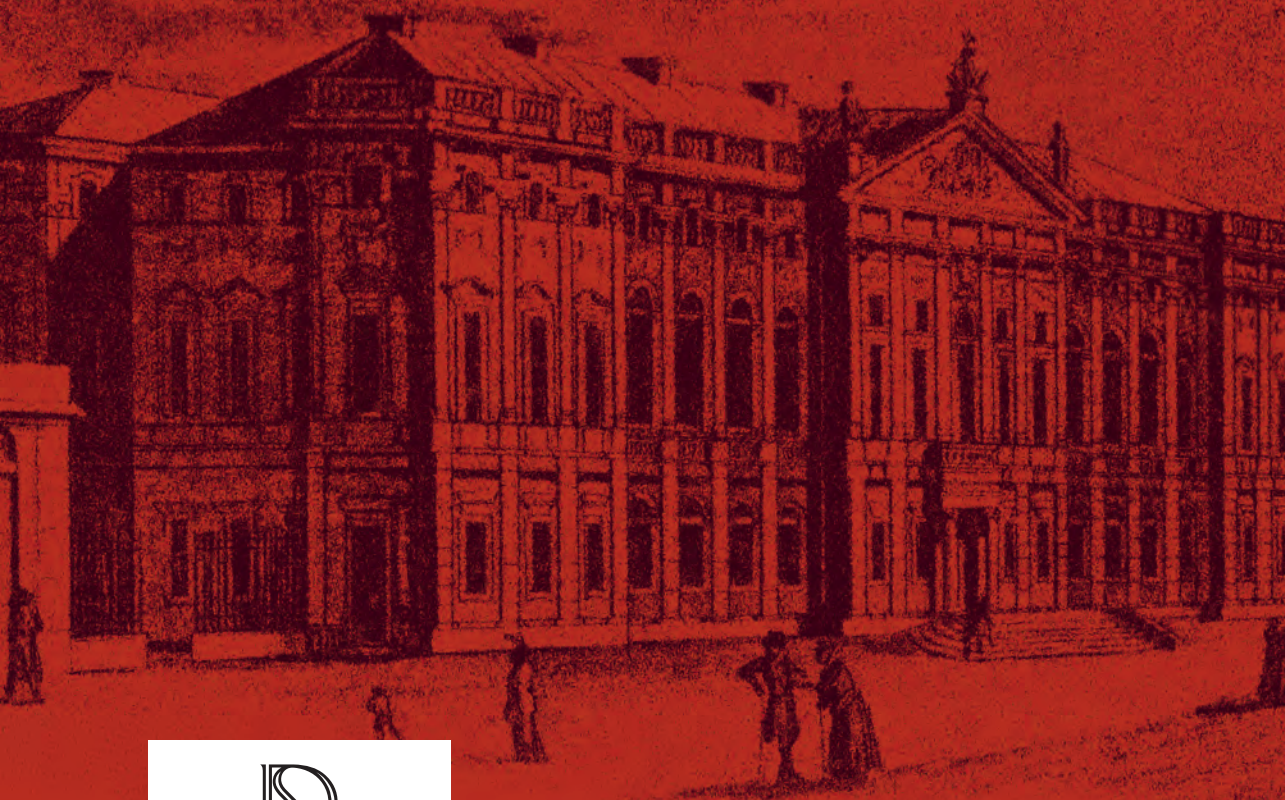

GRAŻYNA HALKIEWICZ-SOJAK

NAWIĄZANE OGNIWO

STUDIA O POEZJI
CYPRIANA NORWIDA
I JEJ KONTEKSTACH

STUDIA
DZIEWIĘTNASTOWIECZNE
ROK ROMANTYZMU 2022

NAWIĄZANE OGNIWO

SD
STUDIA
DZIEWIĘTNASTOWIECZNE
ROK ROMANTYZMU 2022

ROK ROMANTYZMU
2022

TOM XI

GRAŻYNA HALKIEWICZ-SOJAK

NAWIĄZANE OGNIWO

STUDIA O POEZJI
CYPRIANA NORWIDA
I JEJ KONTEKSTACH

INSTYTUT
LITERATURY

KRAKÓW

© Copyright by Grażyna Halkiewicz-Sojak, 2021

 <https://orcid.org/0000-0003-4622-7529>

 grahas@umk.pl

Redaktor naukowy serii: prof. dr hab. Bogusław Dopart
Opracowanie redakcyjne: Mirosława Buczyńska

Okładkę projektował Lesław Sławiński
Wydanie II

ISBN 978-83-8138-555-8 (druk)

ISBN 978-83-8138-556-5 (on-line, pdf)

<https://doi.org/10.12797/9788381385565>

Dofinansowano ze środków Ministerstwa Kultury,
Dziedzictwa Narodowego i Sportu w ramach projektu Kanon Polski

Okładkę opracowano na podstawie ilustracji dostępnej w serwisie Polona:
pocztówka z serii *Warszawa w pierwszej połowie XIX w.* (Pałac Rządowy Krasińskich)
na podstawie rys. D.F. Christopha (1779-1847)

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków

tel./faks: 12 431-27-43, 12 421-13-87

e-mail: publishing@akademicka.pl

Księgarnia internetowa: <https://akademicka.com.pl>

INSTYTUT LITERATURY

ul. Smoleńsk 20/12, 31-112 Kraków

e-mail: wydawnictwo@instytutliteratury.eu

<https://sklep.instytutliteratury.eu/>

Spis treści

Wprowadzenie	7
CZĘŚĆ I. O STANIE BADAŃ	
Rozdział I. Monografia Cypriana Norwida – książka postulowana, ale czy możliwa	13
Rozdział II. <i>Dzieła wszystkie</i> Cypriana Norwida – nowe wydanie krytyczne utworów artysty	23
CZĘŚĆ II. Z GENOLOGICZNEJ PERSPEKTYWY	
Rozdział III. Młodzieńcze „fantazje” Cypriana Norwida	31
Rozdział IV. „Chrześcijańska drama” na styku kultur. O dyptyku Norwida <i>Tyrtej, Za kulisami</i>	41
Rozdział V. Liryczne ramy dramatycznego dyptyku	57
Rozdział VI. Rapsod i rapsodyczność w dykcji poetyckiej i refleksji Cypriana Norwida i Karola Wojtyły	71
Rozdział VII. Żywioł eseistyczny w prozie Norwida	79
Rozdział VIII. Norwidowskie sposoby kontaminacji gatunków literackich	91
CZĘŚĆ III. W KRĘGU NORWIDOWSKICH MOTYWÓW – KONTEKSTY I INTERPRETACJE	
Rozdział IX. Orfeusz Mickiewicza, Krasińskiego i Norwida na tle tradycji motywu	105
Rozdział X. Byron – Epimenides. Podstawy Norwidowskiej paraleli	129
Rozdział XI. Pogańska słowiańszczyzna a chrześcijaństwo – warianty romantycznych odczytań	137

Rozdział XII. „Apokaliptyczne” wiersze Cypriana Norwida	151
<i>List</i>	154
<i>Dedykacja</i>	159
<i>Czasy i Socjalizm</i>	166
Rozdział XIII. Norwidowskie motywy „Piasta kołodzieja” i „Rzymu” jako argument w sporze o uniwersalizm pisarza	171
Rozdział XIV. <i>Quidam</i> – Norwidowska przypowieść o cierpieniu	181
Rozdział XV. Norwidowskie metafory i definicje piękna	191
Rozdział XVI. <i>Rozebrana</i> , czyli Norwidowska ballada o nadziei	205
Rozdział XVII. Salvator Rosa – jeszcze jedna siedemnastowieczna inspiracja Norwida	215
Rozdział XVIII. Między karczmą a salonem – Norwid o sztuce flamandzkiej i... polskiej	229
 CZĘŚĆ IV. VARIA	
Rozdział XIX. Poezja Krasieńskiego – martwy czy godny nowego odczytania fragment romantycznego paradygmatu?	243
Rozdział XX. Romantyczne pierwiastki w poezji i postawie poetyckiej Zbigniewa Herberta – rekonesans	257
Rozdział XXI. O Norwidzie po raz trzeci	273
Rozdział XXII. Profesor Zofia Stefanowska – <i>in memoriam</i>	283
 Nota bibliograficzna	 291
Bibliografia	293
Spis ilustracji	305
Nota od redakcji	307
Summary	309
Indeks osobowy	313

Wprowadzenie

Studia i szkice zebrane w tej książce powstawały w pierwszej dekadzie XXI wieku¹. W centrum zawartej w nich historycznoliterackiej refleksji znajduje się twórczość Cypriana Norwida. Jej lektura stała się punktem wyjścia dla interpretacji kilku różnych wątków dziewiętnastowiecznego dziedzictwa (stąd „konteksty” w podtytule) i zarazem głosem w ciągle otwartej dyskusji o miejscu pisarza w tradycji i na tle nurtów ważnych w kulturze artystycznej dwóch ostatnich stuleci.

We współczesnych badaniach nad pisarstwem i plastycznym dorobkiem Norwida sąsiadują i czasami splatają się, harmonijnie lub polemicznie, dwie perspektywy: retrospektywna, ugruntowana dzięki pracom na przykład Waława Borowego, Kazimierza Wyki, Zofii Stefanowskiej, Zofii Trojanowiczowej, Edwarda Kasperskiego – analizująca dzieło artysty na tle XIX wieku i tradycji wcześniejszej, oraz taka, którą dla symetrii określam jako progresywną. W obrębie tej drugiej pojawiają się pytania o Norwida jako prekursora późniejszych zjawisk artystycznych, na przykład symbolizmu², prądów ideowych czy filozoficznych, takich jak chrześcijański personalizm lub na przykład hermeneutyka³. I nie chodzi tutaj o genetyczną zależność, lecz o skłaniające do namysłu antycypacje. Przesłanką podejmowania tego zespołu problemów jest między innymi spostrzeżenie, że z górą sto lat po włączeniu twórczości autora *Vademecum* w żywy obieg kultury mamy do czynienia ze zjawiskiem: „Norwid poetów”. Co decydowało o tym, że swojego mistrza widzieli w nim zarówno ci, którym była

---

¹ Chronologiczny wyjątek stanowi rozdział *Żywiol eseistyczny w prozie Norwida*, który zdecydowałam się włączyć do tomu dla dopełnienia wątku genologicznego. Został on opublikowany w roczniku „Studia Norwidiana” (1994/1995, nr 12/13, s. 19-32).

² Ten kontekst, wskazany już przez Zenona Przesmyckiego (Miriamą), został podjęty przez Macieja Żurowskiego i powraca w pracach interpretatorów Norwida należących do kolejnych generacji, na przykład u Wiesława Rzońcy, Sławomira Rzepczyńskiego czy ostatnio – Piotra Śniedziewskiego.

³ Personalistyczne aspekty Norwidowskiej antropologii akcentowali w swoich pracach na przykład Stefan Sawicki, Elżbieta Feliksiak, Józef F. Fert.

bliska postawa religijna i aksjologiczna pisarza (na przykład Zbigniew Herbert czy Karol Wojtyła / papież Jan Paweł II), jak i ci, którzy podkreślali wobec niej dystans (na przykład Tadeusz Różewicz czy Julian Przyboś)? Otwarte pozostaje też pytanie o zainteresowanie Norwidem tych komparatystów, którzy włączają w krąg swoich badań polską poezję, analizując ją niejako z zewnątrz i często – właśnie progresywnie⁴. Dodatkowym czynnikiem sprawiającym, że pytanie o miejsce Norwida w procesie historycznoliterackim powraca cyklicznie, jest rewizja struktury tegoż procesu, związana zwłaszcza z pytaniami o granice modernizmu⁵.

Wszystko to sprawia, że Norwid coraz częściej bywa czytany poprzez „topos antycypacji”⁶. Dirk Uffelmann zwrócił uwagę na szczególny kształt obecności Norwida prekursora.

[...] topos Norwida jako prekursora przedstawia w historii recepcji szczególną formę praktykowanego w każdej epoce pisania na nowo kulturowej przeszłości i jej współczesnej kanonicznej implementacji. Staje on w poprzek rozważanych teoretycznie, historycznoliterackich możliwości rozumienia ewolucji i tradycji, wpływów i nowatorstwa. Topos antycypacji sugeruje systematyczny sposób badania⁷.

Jeżeli zgodzić się z przytoczoną konkluzją, to konsekwencją metodologiczną będzie wybór metody interpretacyjnych zbliżeń, a nie – perspektywy generalizującej. Pisząc poszczególne studia, nie przyjmowałam też z góry założenia o większej doniosłości Norwida spadkobiercy tradycji niż prekursora bądź odwrotnie. Rozpatrując kwestie szczegółowe, starałam się pamiętać o obu aspektach; sądzę bowiem, że redukcja któregokolwiek z nich raczej oddala od rozumienia artysty i jego miejsca w kulturze, niż zbliża do niego.

Interpretacje zawarte w tej książce wpisują się w trzy kręgi problemowe: w krąg genologiczny, w komparatystyczne badanie motywów oraz – rekonstrukcję refleksji estetycznej pisarza. Kompozycyjną klamrę stanowią szkice poświęcone stanowi badań. Część pierwsza pełni funkcję wstępu i wskazuje główne wątki współczesnej norwidologii; wprowadza też w materię realizowanych zespołowych projektów badawczych i edytorskich zogniskowanych wokół dzieła i życia Norwida. Część czwarta, zatytułowana *Varia*, przypomina z jednej strony najbliższy kontekst romantyczny twórczości

⁴ Z tradycją metafizycznej poezji anglosaskiej konfrontował Norwida Arent van Nieukerken, z tradycją poezji francuskiej i niemieckiej – Rolf Fieguth i Robert Jauss, a niemieckiej i rosyjskiej – Dirk Uffelmann.

⁵ Impulsem do żywej dyskusji na ten temat w Polsce okazała się praca Ryszarda Nycza *Język modernizmu. Prolegomena historycznoliterackie*, Wrocław 2002.

⁶ Określenie Dirka Uffelmanna, *Norwid a topos antycypacji*, przeł. J. Scholz, „Studia Norwidiana” 1999/2000, nr 17-18, s. 72-92.

⁷ *Ibidem*, s. 91-92.

autora *Quidama*, literackie ogniwo, do którego ten bezpośrednio nawiązywał, czyli poezję Zygmunta Krasińskiego. Z drugiej strony, analizuję tutaj dialog z tradycją romantyczną i norwidowską w twórczości Zbigniewa Herberta. Intencją zestawienia obok siebie tych dwóch tekstów było wskazanie na współobecność i komplementarność retrospektywnej i progresywnej perspektywy interpretacyjnej. Artykuł poświęcony zamkniętemu już historycznoliterackiemu dorobkowi Zofii Stefanowskiej jest po prostu wyrazem wdzięczności dla ważnej dla mnie przewodniczki po norwidowskich i romantycznych badawczych ścieżkach i dlatego uznałam, że powinien zamykać książkę. Ale, sąsiadując z recenzją książek Wiesława Rzońcy, też odsłania napięcia, jakie rodzą się przy zderzeniu lektury Norwida romantycznego z czytaniem Norwida jako prekursora późniejszych zjawisk i idei.

Druga część jest spojrzeniem poprzez pryzmat gatunkowych nawiązań i przekształceń. Zawarte w niej studia odsłaniają ironiczny paradoks: Norwid pozostał w XIX wieku nienawiązanym ogniwem, mimo (a może właśnie dlatego) że chciał być ogniwem nawiązującym, pomostem między źródłami europejskiej kultury, odchodzącym romantyzmem i projektem nowego – pozbawionego jeszcze wyraźnych kształtów⁸. Dzięki potencjałowi antycypacji stał się Norwid silnym ogniwem tradycji dopiero w XX wieku – ten aspekt wskazują w książce zwłaszcza studia o rapsodyczności i żywiole eseistycznym. Z kolei najobszerniejsza część trzecia jest wędrówką po ideach, motywach i wierszach w podwójnej perspektywie: historycznej (sięgającej po nawiązania helleńskie i biblijne aż do progu dziewiętnastowieczności) i horyzontu współczesnego.

Większość studiów była publikowana (lokalizację pierwodruków podaję w nocie bibliograficznej), trzy – to teksty nowe. Wszystkie cytaty z utworów Norwida, jeśli w przypisie nie zaznaczam tego inaczej, przytaczam za edycją: C. Norwid, *Pisma wszystkie*, t. 1-9, oprac. i komentarzami opatrzył J. W. Gomulicki, Warszawa 1971-1976. W przypisach używam skrótów dla oznaczenia tego wydania: PWsz. – dla tytułu, cyfr rzymskich – dla wskazania tomu, arabskich – dla stron.

---

⁸ Tytuł książki zawiera aluzję do pracy Marii Grzędzielskiej *Nie nawiązane ogniwo rozwojowe poezji polskiej*, [w:] *Cyprian Norwid. W 150-lecie urodzin*, red. M. Żmigrodzka, Warszawa 1973, s. 124-150. Może to sugerować polemiczną intencję. Tak jednak nie jest. Grzędzielska, zestawiając poezję Norwida z poezją Felicjana Faleńskiego i wskazując w twórczości obu poetów dialog z francuskim parnasizmem, postawiła jednocześnie tezę, że poezja Norwida była „nie nawiązanym ogniwem” od powstania styczniowego do początku XX wieku. I trudno się z tą tezą nie zgodzić. Interesują mnie tutaj jednak późniejsze linie nawiązań.

Bibliografia

Edycje pisarzy epoki romantyzmu

- Kraśiński Z., *Dzieła literackie*, t. 1-3, oprac. P. Hertz, Warszawa 1973.
- Kraśiński Z., *Listy do Delfiny Potockiej*, t. 1-3, oprac. Z. Sudolski, Warszawa 1975.
- Kraśiński Z., *Listy do Konstantego Gaszyńskiego*, oprac. Z. Sudolski, Warszawa 1971.
- Kraśiński Z., *Listy do ojca*, oprac. S. Pigoń, Warszawa 1963.
- Kraśiński Z., *Listy*, wybór i oprac. Z. Sudolski, Wrocław 1997, *BN*, I/282.
- Kraśiński Z., *Pisma filozoficzne i polityczne*, oprac. P. Hertz, Warszawa 1999.
- Kraśiński Z., *Pisma*, t. 1-8, oprac. J. Czubek, Warszawa–Kraków 1912.
- Kraśiński Z., *Przedświt*, wstęp, komentarz i oprac. G. Halkiewicz-Sojak, Toruń 2004.
- Mickiewicz A., *Dziady*, cz. III, t. 1: *Podobizny autografów*, t. 2: *Transliteracje. Komentarze*, oprac. Z. Stefanowska, M. Prussak, Warszawa 1998.
- Mickiewicz A., *Dzieła*, Wyd. rocznicowe, t. 1-9, red. naczelny Z. J. Nowak, Z. Stefanowska, C. Zgorzelski, Warszawa 1993-2000.
- Norwid C., *Dzieła wszystkie*, red. naczelny S. Sawicki, t. 7: *Proza*, oprac. R. Skręt, Lublin 2007; t. 10: *Listy I: 1839-1854*, oprac. J. Rudnicka, Lublin 2008.
- Norwid C., *Pisma wszystkie*, t. 1-11, zebrał, tekst ustalił, wstępem i uwagami krytycznymi opatrzył J. W. Gomulicki, Warszawa 1971-1976.
- Norwid C., *Poezje wybrane z całej odszukanej do dziś puścizny poety*, ułożył i przypisami opatrzył Miriam [Z. Przesmycki], Warszawa 1933.
- Norwid C., *Promethidion. Rzecz w dwóch dialogach z epilogiem*, wstęp i komentarze A. Zaleski [J. W. Gomulicki], Warszawa 1989.
- Norwid C., *Promethidion. Rzecz w dwóch dialogach z epilogiem*, wstęp i oprac. S. Sawicki, Kraków 1997.
- Norwid C., *Vade-mecum*, oprac. J. Fert, wyd. II zmienione, Wrocław–Warszawa–Kraków 1999, *BN*, I/271.
- Norwid C., *Wybór poezyj*, Lipsk 1862, *Biblioteka Pisarzy Polskich*.
- Norwid C., *Wybór poezyj*, wybrał i oprac. S. Cywiński, Kraków 1924.

Słowacki J., *Dzieła wszystkie*, t. 1-17, pod red. J. Kleinera, Wrocław 1952-1975.

Słowacki J., *Dzieła*, t. 1-16, pod red. J. Krzyżanowskiego, Wrocław 1952-1959.

Bibliografia przedmiotowa i kontekstowa (w porządku alfabetycznym)

- Abrams M. H., *Zwierciadło i lampa. Romantyczna teoria poezji a tradycja krytycznoliteracka*, przeł. M. B. Fedewicz, Gdańsk 2003.
- Adamiec M., *Oni i Norwid. Problemy odbioru twórczości Cypriana Norwida w latach 1840-1883*, Wrocław 1991.
- Adamiec M., *Troska o prawdziwe dostojęstwo mowy. Cyprian Norwid – Zbigniew Herbert. Próba*, [w:] *Dialog i spór. Zbigniew Herbert a inni poeci i eseści*, pod red. J. M. Ruszara, D. Komana, Lublin 2006, *Biblioteka Pana Cogito*.
- Arcimowicz W., *Cyprian Norwid na tle swego konfliktu z krytyką*, Wilno 1935.
- Bachórz J., *O obrazach Słowian w polskiej literaturze romantycznej*, [w:] *W świecie literatury romantycznej*, pod red. W. Magnuszewskiego, Zielona Góra 1991.
- Bachórz J., *Poszukiwanie realizmu. Studium o polskich obrazkach prozą w okresie między-powstaniowym 1831-1863*, Gdańsk 1972.
- Balcerzan E., *Poezja polska 1939-1965*, cz. II: *Ideologie artystyczne*, Warszawa 1988.
- Baldick Ch., *The Concise Oxford Dictionary of Literary Terms*, Oxford 1995.
- Balkema C. H., *Biographie des peintres flamands et hollandais, qui ont existé depuis Jean et Hubert van Eyck jusqu'à nos jours. Pour servir de guide aux peintres et aux amateurs de tableaux*, Gandava 1844.
- Batus W., *Mundus melancholicus. Melancholyczny świat w zwierciadle sztuki*, Kraków 1996.
- Bibliografia interpretacji poematów Cypriana Norwida*, oprac. W. Toruń, Lublin–Rzym 2007.
- Bibliografia interpretacji wierszy Cypriana Norwida*, oprac. A. Cedro, P. Chlebowski, J. Fert, wyd. I, Lublin 1995; wyd. II, Lublin 2001.
- Bielik-Robson A., *Inna nowoczesność. Pytania o współczesną formułę duchowości*, Kraków 2000.
- Bieńkowska E., *Dwie twarze losu. Nietzsche – Norwid*, Warszawa 1975.
- Bieńkowska E., *Sztuka eseju*, „Znak” 1976, nr 1.
- Biernacki A., *Sztambuch romantyczny*, Kraków 1994, *Biblioteka Romantyczna*, pod red. M. Janion.
- Bliss I., *Savator Rosa*, [on-line:] [<http://www.kfki.hu/>] – 2000.
- Borowy W., *O Norwidzie. Rozprawy i notatki*, oprac. Z. Stefanowska, Warszawa 1960.
- Borowy W., *O poezji polskiej w wieku XVIII*, posłowie i oprac. Z. Stefanowska, Warszawa 1978.
- Borowy W., *O Żeromskim. Rozprawy i szkice*, oprac. Z. Stefanowska, Warszawa 1960.
- Borowy W., *Przedmowa*, [w:] C. Norwid, *Vade-mecum. Podobizna autografu*, Warszawa 1947.
- Burek T., *W te dni przedostatnie*, [komentarz do płyty:] *Zbigniew Herbert czyta swoje wiersze*, Kraków 1998.
- Buś M., *Miłość i Norwid*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historycznoliterackie” 1987, nr 61.

The Binding Link

Studies on the Poetry of Cyprian Norwid and Its Contexts

Summary

The studies and outlines gathered in the book have been written for the decade.¹ In the centre of the historic – literary reflection included there are the works of Cyprian Norwid. Their reading became a point of entry for the interpretation of several various threads of the 19th century heritage, hence, the contexts in the subtitle, and a voice in the currently open discussion on the place of the writer in the tradition and on the background of the trends important in the artistic culture of last two centuries.

In current research on the writings and art of Norwid there are two neighbouring perspectives, mingling, sometimes harmoniously or polemically. These are a retrospective perspective, founded by the works by Waclaw Borowy, Kazimierz Wyka, Zofia Stefanowska, Zofia Trojanowiczowa, Edward Kasperski among others, which analyses the work of the artist on the background of the 19th century and earlier, as well as a progressive perspective, as I decided to call it for symmetry reasons. The latter presents questions inquiring about Norwid as the precursor of such a later artistic phenomenon as symbolism,² ideological or philosophical trends such as Christian personalism or hermeneutics.³ It does not concern genealogical dependence but

---

¹ A chronological exception is the chapter *The essayistic element in the prose of Norwid*, which was included in the book in order to fulfil the genealogical theme. It was published in the annual magazine „Studia Norwidiana” (1994/1995, no. 12/13, pp. 19-32).

² The context, pinpointed by Zenon Przesmycki (Miriam), was undertaken by Maciej Żurowski and returns in the works of literary researchers of Norwid’s works belonging to later generations such as Wiesław Rzońca, Sławomir Rzepczyński, or recently, Piotr Śniedziewski.

³ The personalistic aspects of Norwid’s anthropology were accented by Stefan Sawicki, Elżbieta Feliksiak, Józef F. Fert.

anticipations causing a further consideration. The rationale behind the group of the issues is the observation we have dealt with the phenomenon of ‘poets’ Norwid’ for over a hundred years after the introduction of the author of *Vade-mecum* in the live circulation of culture. What has decided about the situation in which both those who appreciated religious and axiological attitude of the writer such as Zbigniew Herbert or Karol Wojtyła / John Paul II, and those who distanced themselves from it such as Tadeusz Różewicz or Julian Przyboś, seen him as their master? The question of the interest in Norwid of those comparatists who research Polish poetry analysing it from outside and, most frequently, progressively remains still openy.⁴ An additional factor resulting in the question about the place of Norwid in the historic – literary process appears continually is the revision of the structure of the process – connected with questions about the borders of modernism.⁵

All of that causes Norwid to be read through the ‘anticipation topos.’ Dirk Uffelmann noticed a particular presence of Norwid – precursor.

the topos of Norwid as a precursor presents a particular form in the history of reception practiced in every era of rewriting the cultural past and its modern canonical interpretation. It stands against theoretically assumed, historical-literary possibilities of the understanding of the evolution and tradition, influences and innovations. The topos of anticipation suggests a systematic way of research.⁶

If we agree on the conclusion above, the methodological consequence will be the choice of the method of the interpretational focus, and not from the generalizing perspective. Writing various studies I did not assume a greater significance of Norwid – inheritor of the tradition and not a precursor or otherwise in advance. Considering particular issues I was trying to remember both aspects; I believe that a reduction of any of them would put away the understanding of the artist in the culture instead of drawing near.

Interpretations enclosed in the book are written into three circles of subject matter: a genrological circle, the comparativist research of the motifs, and a reconstruction of the aesthetic reflection of the writer. The compositional enclosure is achieved by the outlines devoted to the state of the research. The first part functions as an introduction and displays main trends of modern research on Norwid; it introduces the reader into the matter of the group research and editorial projects focusing on

---

⁴ Norwid was confronted with the tradition of Anglo-Saxon metaphysical poetry by Arent van Nieukerken, with the tradition of French and German poetry by Rolf Fieguth and Robert Jauss, and German and Russian poetry by Dirk Uffelmann.

⁵ The impulse for the discussion on the subject in Poland was the work of Ryszard Nycz, *Język modernizmu* (‘The Language of Modernism’). *Prolegomena historycznoliterackie*, Wrocław 2002.

⁶ *Ibidem*, pp. 91-92.

the life and works of Norwid. The fourth part, entitled *Varia*, on one hand, recalls the closest romantic context of the author of *Quidam*, a literary link, to which he was bound, the poetry of Zygmunt Krasiński. On the other hand, I analyse a dialogue between the romantic tradition and Norwid present in the works of Zbigniew Herbert here. The intentionality of putting those two texts together was pinpointing mutual presence and complementarity of the retrospective and progressive interpretational perspectives. The paper devoted to the historic – literary output of Zofia Stefanowska is simply an expression of gratitude to the guide to the ways of research on romanticism and Norwid, tremendously important to me, thus I decided it should close the book. However, neighbouring the review of the works of Wiesław Rzońca displays the tensions that appear while reading romantic Norwid with Norwid as the precursor of later phenomena and ideas.

The second part is a view through a prism of genre references and transformations. The studies included display an ironic paradox: Norwid was an unbound link in the 19th century; nonetheless, he had wanted to be a bound link, a bridge between the sources of European culture, a parting Romanticism and a project of something new, lacking a clear shape.⁷ Due to the potential of the anticipation Norwid became a strong link of tradition only in the 20th century, this aspect is discussed in the book in the studies on rhapsodic and essayistic elements in his works. The third part, the biggest one as well, is a travel over ideas, motifs, and poems in a double perspective, a historic one, reaching from Hellenistic and biblical references to the brink of the 19th century, and a horizon of modernity.

Most of the studies have been published, the placement of which is given in the Bibliographical Note at the end of the book, four of them are new. All quotes from Norwid, if noted otherwise, come from Cyprian Norwid, *Pisma wszystkie*, t. I-XI, opracował i komentarzami opatrzył Juliusz W. Gomulicki, Warszawa 1971-1976 (Cyprian Norwid, *Complete Works*, vol. I-XI, ed. Juliusz W. Gomulicki, Warszawa 1971-1976). In the footnotes I use PWsz. for the title, Roman numbers for the indication of the volume, Arabic ones for pages.

Transl. by Dagmara Mathes-Sobocińska

---

⁷ The title of the book includes an allusion to the work of Maria Grzędzielska, *Nie nawiązane ogniwo rozwojowe poezji polskiej* ('An Unbound Developmental Link of Polish Poetry'), [in:] *Cyprian Norwid. W 150-lecie urodzin* ('Cyprian Norwid. On 150 Anniversary of Birth'), ed. M. Żmigrodzka, Warszawa 1973, pp. 124-150. It can suggest polemice, however, it is not, Grzędzielska, putting Norwid's poetry with that of Felicjan Faleński and showing that in the works of both poets a dialogue with French Parnassianism posed the argument that Norwid's poetry was the 'unbound link' from the January Uprising to the beginning of the 20th century, which is hard to argue. I am though interested with later lines of reference.

Grażyna Halkiewicz-Sojak (prof. dr hab.) – związana z Uniwersyte-
tem Mikołaja Kopernika w Toruniu, historyk literatury, członkini
zarządu Towarzystwa Naukowego w Toruniu, Rady Fundacji Museion
Norwid, komitetów redakcyjnych *Dzieł wszystkich* Cypriana Norwida
oraz rocznika „Studia Norwidiana”. Została odznaczona srebrnym
medalem „Gloria Artis” i medalem Komisji Edukacji Narodowej. Jej
badania skupiają się na literaturze okresu romantyzmu, zwłaszcza na
twórczości Cypriana Norwida oraz Zygmunta Krasińskiego, co znalazło
wyraz w licznych artykułach i kilku książkach, np. *Byron w twórczości
Norwida* (1994), *Wobec tajemnicy i prawdy. O Norwidowskich obrazach „ca-
łości”* (1998), *„Przedświt” Zygmunta Krasińskiego* (2004), *Nawiązane
ogniwo* (2010). W obręb jej zainteresowań naukowych wchodzi również
zagadnienia związane z recepcją poezji XIX wieku w XX-wiecznej i współ-
czesnej literaturze (zob. np. *Karol Wojtyła/Jan Paweł II wobec tradycji
kultury polskiej* [współautorstwo, 2015], *„Znalazłem ciszę...” Tadeusz
Różewicz w szkole Cypriana Norwida* [2021]).

ISBN 978-83-8138-555-8

INSTYTUT
LITERATURY

<https://akademicka.pl>